

FRIEDRICH ROMIG práva národa

PRÁVA NÁRODA

Friedrich
Romig

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Edícia
pohľady za horizont

zv. 5.

Friedrich
Romig

**PRÁVA
NÁRODA**

© 2002 by Friedrich Romig

Translation © 2008 by Peter Kubica

Cover design © 2008 Dušan Babjak

Slovak edition © 2008 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava

e-mail: vsst@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Z nemeckého originálu DIE RECHTE DER NATION
(vydavateľ Leopold Stocker Verlag) preložil Peter Kubica

Register spracoval db

Zodpovedná redaktorka Jana Šimulčíková

Vedecká redaktorka Natália Rolková

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-326-6

OBSAH

Práva národa	7
Čo znamenajú pojmy ľud a národ pre katolíkov?	12
Právo na domov	16
Podstata konzervativizmu	25
Vláda a obeta – dve základné kategórie sociálnej filozofie Leopolda Zieglera	39
Prečo liberalizmus ohrozuje imunitu Európy?	53
Thomas Mann a demokracia	65
Verejné blaho a spravodlivosť – ilúzia, alebo realita?	73
„Trhové hospodárstvo“ verzus konzervatívne vnímanie hospodárstva	84
Globalizácia alebo „uzavretý obchodný štát“?	99
Nemecký idealizmus, filozofia Nemcov	106
Doslov	124
O autorovi	126
Menný register	127
Vecný register	131

PRÁVA NÁRODA

Počas pravidelných castelgandolfských rozhovorov v pápežovej letnej rezidencii, ktoré sa konajú raz za dva roky, predniesol v roku 1996 poľský filozof Józef Tischner skutočne pozoruhodný príspevok o „národe a jeho právach“¹, v ktorom spopularizoval myšlienky Jána Pavla II., týkajúce sa tejto problematiky. Pápež vo svojom prejave v OSN v októbri 1995 dôrazne upozornil na často zanedbávané práva národov: „Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijatá v roku 1948, sa podrobne zaoberala právami osobnosti. Neexistuje však podobná medzinárodná dohoda, ktorá by sa primerane venovala právam národov.“²

Pápež pripomenul, že druhá svetová vojna so všetkými svojimi hrôzami „vznikla pre porušovanie práv národov“. No pravdepodobne mal na mysli Versailles, zmluvy mocných a národom odopierané právo na sebaurčenie. A práve v druhej polovici 20. storočia „sa túžba po slobode nezmocnila iba jednotlivcov, ale aj národov“. Táto túžba po slobode sa u nich nedá zastaviť, ako to ukázali „nekrvavé revolúcie v roku 1989 v strednej a východnej Európe“. Ak môžeme veriť poslednému generálnemu tajomníkovi KSSZ Michailovi Gorbačovovi, pápež svojím neoblohmým vystupovaním za spravodlivosť a pravdu zohral významnú úlohu proti klamstvám komunizmu.

Ľudia sú vo svojej sociálnej podstate viazaní na určité skupiny, „predovšetkým na rodinu, potom na rôzne skupiny podľa príslušnosti, až po celok istej etnicko-kultúrnej skupiny, ktorá sa nie náhodou označuje za „národ“ v zmysle „nascere“ (narodiť sa), zatiaľ čo označenie „patria“ (domovina) poukazuje na existenciu rodiny,“ pripomína pápež. Tischner

1 J. Tischner: Die Nation und ihre Rechte. Einführung in die Ansprache Johannes ' Paul II. vor den Vereinten Nationen im Oktober 1995, in: K. Michalski (vyd.): Aufklärung heute. Castel-Gandolfo-Gespräche 1996, Stuttgart 1997, str. 122 – 145.

2 Všetky citáty z pápežovho prejavu podľa: Address of His Holiness Pope John Paul II. to the Fifth General Assembly of the United Nations Organization, New York, 5. október 1995 Tipografia Vaticana, Rím bez vročenia, podľa oficiálneho nemeckého prekladu v L' Osservatore Romano, 25. roč., č. 41, 13. október 1995.

rozlišuje medzi spoločenstvom ľudu, národom a domovinou, ktoré sa stupňujú a spolu logicky súvisia, pričom nižšia forma sa „ideomotoricky“ posúva k vyššej. Spoločenstvo ľudu pomenúva skôr prirodzený „svet“, súdržnosť príslušníkov, materinské puto, aj „dionýzovskú dimenziu“, vyjadrenú neviazanou chuťou k životu. „V „ľudovom“ nie je na prvom mieste „ja“, ale „my“. „Ja“ prichádza až po „my“,“ hovorí Tischner. „„Lud“ je partikulárny, viazaný na čas a miesto, uzavretý sám do seba (pozn.: takže nijaká „otvorená spoločnosť“) a odmietajúci všetko „cudzie“. Zároveň je to miesto, na ktorom sa prvýkrát prejavila univerzálnosť“, a síce veľmi emocionálnym spôsobom. Spôsobom, prostredníctvom ktorého dnes znovu objavujeme „životnú pravdu“, čo „pod vplyvom racionalizmu upadla do zabudnutia“. Toto znovuobjavenie ľudu je pre Tischnera „dielom romantiky“.

Nad emocionálnou úrovňou ľudového sa nachádza národ, patriaci celkom do sféry vedome uchopenej a vnímanej kultúry. Každý ľud sa chce stať národom. Ján Pavol II. to vo svojej už klasickej Encyklike o ľudskej práci (*Laborem exercens*, 1981) pôsobivo opísal: „Ľudské spoločenstvo – hoci ešte nedosiahlo vyzretú formu národa – nie je iba veľkou, i keď nepriamou vychovateľkou každého človeka (pretože každý si vo svojej rodine osvojí hodnoty, čo spoločne tvoria kultúru konkrétneho národa), ale je aj veľkou a historickou inkarnáciou práce všetkých doterajších generácií. To všetko spôsobuje, že človek svoju najhlbšiu ľudskú identitu spája s príslušnosťou k národu a že chápe vlastnú prácu ruka v ruke s prácou rodákov ako rozmnožovanie verejného blaha a preberá na seba zodpovednosť ochraňovať dedičstvo celej ľudskej rodiny, pričom k tomu na tejto ceste prispieva práca.“ Pápež vidí v národe „vzretú formu ľudského spoločenstva“, ktoré si je vedomé svojej kultúrnej jedinečnosti a ako vychovateľka sprostredkúva kultúrnu identitu. Národ má podľa neho nadindividuálny a nadčasový charakter, spája individuum a spoločenstvo, minulosť a budúcnosť, čas a večnosť, minulé, súčasné a budúce generácie v ich práci na kultúrnom dedičstve, ktoré národ „inkarnuje“ a tým necháva prejsť „do krvi“ príslušníkom národa. Veľký katolícky prírodovedec páter Johannes Messner kedysi napísal, že národ sa nedá označiť výstižnejšie ako Hegelovým výrazom „objektívny duch“, pretože existuje nezávisle od jednotlivcov, hoci sú v ňom duševne zakorenení.³ Národy vždy majú históriu, nespočívajú na nich nič „statické“. Pokiaľ žijú, tak sú „procesom“, „produktom“ dejín. História rozpráva o dráme národa, pripomína útoky, vojny a víťazstvá, hrdinov, bojovníkov, svä-

3 J. Messner: *Das Naturrecht*, 4. vyd., Innsbruck 1960, str. 565.

tých a štátnikov, prostredníctvom ktorých sa národ ako celok a aj jednotlivci vidia povolani na spoločné ideály. Človek nemôže participovať na historickom a kultúrnom dedičstve inak ako prostredníctvom ľudského spoločenstva a národa. Na dedičstve, ktoré človeka formuje, ovplyvňuje a spoluurčuje jeho osud. Preto príslušnosť k národu, ktorému človek vďačí za vlastnú kultúrnu identitu, patrí k základným ľudským právam. Práva národov pápež nepovažuje za nič iné ako za „ľudské práva“, ktoré sa dodržiavajú na tejto úrovni života spoločenstva. Štúdium týchto práv určite nie je jednoduché, ak si uvedomíme, aké ťažké je definovať len pojem „národ“, ktorý sa nemôže a priori a nezvratne postaviť na roveň štátu. Predsa však treba začať s týmto štúdiom, ak sa chceme vyhnúť chybám minulosti a zabezpečiť svetu spravodlivý poriadok.

Pápež si uvedomuje nebezpečenstvo vystupňovania idey národa do nacionalizmu, ktorý upiera iným národom právo na život alebo dokonca toto právo násilím potláča. Pojem národ má preňho „relačný“ charakter. Dá sa pochopiť iba tým, čo vlastný národ od iných národov odlišuje, ale zároveň aj čím ich spája. Tischner rovnako ako pápež vidí v každom národe „osobnosť“, čo sa svojou jedinečnosťou odlišuje a tým aj ohraničuje od všetkých ostatných národov. Iba preto, lebo národy sa navzájom ohraničujú a odlišujú, môžu sa spájať a aj navzájom rešpektovať svoju autonómiu. A tak národy podľa pápeža nemajú iba práva, ale aj povinnosti: „Najdôležitejšia z týchto povinností je určite povinnosť žiť s inými národmi v duchu *mieru, rešpektu a solidarity*.“ Národ, ktorý sa usiluje okradnúť iný národ o slobodu, sám nie je slobodný. Národy spája vzájomné uznanie práva na slobodu a kultúrny rozvoj. Uvedomenie si sily tohto spojenectva v mieri nie je znak slabosti, ale atribút dokonalosti a vlastnej suverenity. Pápež dáva jasne najavo, že právo na existenciu sa preto nachádza na prvom mieste práv národa: „Podmienkou pre všetky ostatné práva národa je predovšetkým právo na *existenciu*. A preto nikto – ani štát, ani iný národ alebo nejaká medzinárodná organizácia – nie je oprávnený zastávať názor, že nejaký národ nie je hodný existencie.“ Toto právo na existenciu „pre každý národ zahŕňa aj právo na *vlastný jazyk a kultúru*, prostredníctvom ktorých sa ľud vyjadruje a ktoré podporujú to, čo chcem nazvať duševnou suverenitou, vlastnou každému národu. Každý národ, ako pápež pokračuje, má aj „právo utvárať si život podľa vlastných *obyčajov*“ a „budovať si vlastnú budúcnosť a starať sa o primerané *vzdelanie* mladších generácií“. Práve prostredníctvom uznania práv národa sa zohľadňuje „explodujúca túžba po identifikácii a prežití“ a po „istom druhu protiváhy voči tendencii zjednocovania“.

Nad etnicko-kultúrnym významom národa sa napokon vypína vlastť,

ktorú treba chápať nie ako súbor povinností, ale skôr ako súbor práv na jej ochranu a obranu, a to aj za cenu majetku a vlastného života. „Vlast je veľkou kolektívnou povinnosťou – un devoir collectif.“⁴ Pohnútka plniť tieto „kolektívne“ povinnosti musí vychádzať zvnútra, zo srdca, v ktorom sídli pocit vlasti. Inak sa totiž ani nedá vysvetliť skutočnosť, že ľudia sú pripravení obetovať život za obranu nezávislosti svojej vlasti. Aj štát sa chce stať vlastou. Môže byť „štátom ľudovým“, „národným“ alebo „mnohonárodnostným“. Vlast je „zamýšľaným“ cieľom aj štátu.

Pápež vo svojom prejave upriamoval pozornosť na tradíciu cirkvi v ochraňovaní práv národa. Na Kostnickom koncile v 15. storočí, „keď odvážne vystúpili zástupcovia Krakovskej akadémie, vedení Pawlom Wloddowicom, za práva niektorých európskych národov na existenciu a nezávislosť. Ešte známejšia je diskusia o národoch Nového sveta, ktorá vznikla v rovnakom čase na univerzite v Salamanci. Pokiaľ ide o 20. storočie, nemôžem nespomenúť prorocké slová môjho predchodcu Benedikta XV., ktorý počas prvej svetovej vojny kládol všetkým na srdce, aby národy nezomreli“, a vyzýval, „aby sa brali do úvahy práva a oprávnené snahy národov.“⁴

Józef Tischner má určite pravdu v tom, keď tvrdí, že pápež vo svojom prejave na Valnom zhromaždení OSN nielenže načal fundamentálnu otázku, ale ponúkol aj impulz, ako na ňu odpovedať: Malo by zmysel rozvíjať to ďalej, no existuje nebezpečenstvo, že politika systematicky uskutočňovaná viacero desaťročí, môže vygumovať národy. Pokus nahradiť národ trhom bez hraníc umožnil „globalizačnej pasci“ zaklapnúť a prostredníctvom politiky rozbiť vieru v schopnosť spoločnosti utvárať sa. Čoraz viac sa dnes chápe, že zrušenie hraníc ničí ľudské spoločenstvo, národ i vlast. Ľud bez domova, národ bez kultúrno-etnickej jednoty, vlast bez hraníc – sa podobajú telu bez kože. Vyteká, stáva sa bez tvarým a stráca sa. Nemálo „reprezentantov ľudu“, ktorí majú moc v rukách, dnes siaha na integritu a suverenitu vlastného národa. Pápež sa celou svojou morálnou autoritou zasadzuje proti politike rozpadu národov. Ten istý pápež, ktorý sa môže nazývať „synom národa, čo prežil najhroznejšie dejinné skúšky, a hoci bol svojimi susedmi viackrát odsúdený na smrť, žije a nespreneveril sa sám sebe. Zachoval si identitu a ako národ si počas delenia a obsadzovania uchránil svoju suverenitu. A pritom sa neopieral o fyzickú silu, ale o vlastnú kultúru, ktorá v tomto prípade

4 Tischner, ref. 1, str. 134.

ukázala svoju prevahu voči iným mocnostiam (pozn.: ktoré sa ho snažili utláčať).“⁵

Ten, kto prijme pápežovo posolstvo o právach národa, sa bude musieť snažiť najskôr o duševnú čistotu a rozvoj celostnej, organickej sociológie a náuky o štáte, pre ktorú nie sú cudzie také výrazy ako verejné blaho a spravodlivosť, subsidiarita a solidarita, spoločenstvo a partnerstvo, sebaurčenie a samospráva, autonómia a (relatívna) autokracia, hierarchia a autorita, elita a excelentnosť, vedenie a oddanosť. Preto nemôže opomenúť najušľachtilejšie plody nemeckého ducha – romantizmus a idealizmus, lebo tu majú svoje korene aj pápežove myšlienky o národe a jeho právach. Osvietenectvo a moderna, ktoré zničili život národov, sa nedajú prekonať inak ako náboženskou hĺbkou a idealistickou filozofiou. Iba duševná čistota o podstate národa môže viesť k politike konzekventného nasledovania jeho práv, ktorá sa potom aj veľmi prakticky presadí proti tým „humanistom“, čo si určili za cieľ rozplynutie národa v zmiešanej multikultúrnej masovej spoločnosti. V pápežovi nenachádzajú podporu, pretože preňho vedie cesta k Bohu cez ľudí. Veď „Bohu sa páčilo svätiť a chrániť ľudí nie po jednom, ale vytvoriť z nich národ, ktorý ho má uctievať v poznaní a slúžiť mu vo svätosti“ (II. vatikánsky koncil: *Lumen gentium*, ref. 9). Každý ľud je Božím ľudom, výrazom Božej vôle, neoddeliteľnou súčasťou poriadku stvorenia. Tak ako človek a rodina, aj ľud a národ sú odrazom trojjediného Boha, predobrazom spoločenstva. Pápež vie, že: Cirkev, ktorá už nie je zakorenená v jednotlivých národoch, vyschýna, mizne a stráca silu, čo formuje život. Cirkev potom už nie je „dušou“ a „životným princípom“ ani „srdcom“ kultúry národa. Keď však prestane byť srdcom, roztráti sa národ spoločne s cirkvou v „svetovej spoločnosti“.⁶ Je možné, že si stratu slobody spojenú s roztratením národa a tiež stratu jeho práv ani nikto neuvedomí v záplave entertainmentu, infotainmentu a edutainmentu.

5 Ján Pavol II. vo svojej prednáške v Paríži pred UNESCO v roku 1980, citovaný podľa Tischnera, ref. 1, str. 128.

6 Už Benedikt XV. sa zaoberal v *Motu proprio* z 25. júla 1920 rizikami, ktoré s tým súvisia: „Dozrieva tu teraz predstava o skutočne univerzálnej republike, spočívajúcej na absolútnej rovnosti ľudí a osobností, z ktorej je vyhostené akékoľvek národnostné rozdeľovanie... Ak budú tieto teórie uvedené do praxe, nevyhnutne rozpútajú dovtedy nikdy nevidanú hrôzovládu.“

ČO ZNAMENAJÚ POJMY ĽUD A NÁROD PRE KATOLÍKOV?

Ak katolík rozpráva o ľuďoch a národe, rezonuje uňho rovnako ako u každého idealistu množstvo pocitov a zážitkov, ktoré vie iným ťažko vysvetliť. Sú to pojmy, ktoré sa podľa jeho viery dotýkajú najvnútornejšieho jadra jeho bytosti. Vyjadrujú príslušnosť, udomácnenosť a „identitu“. Viac ako na práva pritom myslí na svoje povinnosti, na kultúrne dedičstvo, ktoré prebral na seba, aby ho rozširoval a ďalej odovzdával budúcim generáciám. Cíti sa týmto dedičstvom viazaný k dňu, ktoré pretrvá veky, osudovo spája živých a mŕtvych a ďalej pôsobí vo vnukoch. Podľa Jána Pavla II. každý „spája svoju najhlbšiu ľudskú identitu s príslušnosťou k národu“⁷. Ľud a národ patria mimochodom rovnako ako rodina a štát k „podstate ľudského bytia“. Sú v človeku „obsiahnutou“ alebo vrodenu vlastnosťou. Človek je od stvorenia „bytosť spoločenská“, ktorá existuje len prostredníctvom spoločenstva, so spoločenstvom a v spoločenstve ďalších ľudí. „Od prirodzenosti,“ ako nás poučá toľko oslavovaný pápež Lev XIII., „má človek vrodené žiť v spoločenstve... (a) Božia prozreteľnosť to tak usporiadala, že sa narodil do ľudskej spoločnosti, domácej i tej štátnej.“⁸

Rodina, ľud, národ a celé ľudské spoločenstvo nie sú svojvoľné a čisto ľudské konštrukcie. Pôvodcom, nositeľom a cieľom spoločenského života nie je človek, ale Boh, „vládca sveta“⁹. Vo svojom stvoriteľskom poriadku „vytvoril“ spoločenstvá. Človek môže vytvoriť iba viac či menej úplnú „napodobeninu“, a to vtedy, keď si zakladá rodinu, buduje mestá, tvorí

7 Ján Pavol II.: Encyklika o ľudskej práci „*Laborem exercens*“, Rím 1981, 10.

8 Lev XIII.: Encyklika o kresťanskom štáte „*Immortale Dei*“, Rím 1885, 25, in: Arthur Utz/Brigitte Gräfin von Galen: *Die Katholische Sozialdoktrin in ihrer geschichtlichen Entfaltung. Eine Sammlung päpstlicher Dokumente vom 15. Jahrhundert bis in die Gegenwart (originálny text s prekladom)*, Scientia-humana-Institut, Aachen 1976 (ďalej Sociálna doktrína).

9 Lev XIII.: Encyklika o ľudskej slobode „*Libertas praestantissimum*“, Rím 1888, 46, in: Sociálna doktrína.

národy, získava národnú nezávislosť, uplatňuje si štátnu suverenitu alebo vytvára supranárodné spolky.

Jeden z najvýznamnejších pápežov Pius XII. hovorí o ľuďoch a o národoch ako o „napodobenine trojjediného Boha“¹⁰. Vyberá si a celkom vedome používa výraz, ktorým kniha Genesis označuje zámer stvoriteľa pri stvorení človeka (Gn 1,27) (pozn. prekl.: v knihe sú odvolania a citácie podľa internetovej verzie Starého i Nového zákona <http://dokumenty.christ-net.sk/dkc/?links=no>). Týmto vyrovnaním získava ľudské spoločenstvo dôležitý význam, získava „podstatu“. Ľud a národ nie sú už iba „podpora“, určitá barla a pomocné zariadenie na zabezpečenie obživy a rozvoja jednotlivca, ale majú v sebe vlastnú hodnotu a ľudskú dôstojnosť, ktoré prevyšujú jednotlivca. Nestor katolíckej sociológie Oswald v. Nell-Breuning nástojčivo upozorňuje na prioritu spoločenstva, a teda ľudu a národa, pred jednotlivcom z hľadiska pojmov, vecnosti, času, hodnôt a dôstojnosti:¹¹ „Ľudská spoločnosť... nie je v skutočnosti iba prostriedok na dosiahnutie cieľa pre jednotlivca, ale má skutočnú hodnotu. Táto jedinečná hodnota, prevyšujúca jednotlivca nielen bohatosťou hodnôt, ale aj hodnotovou úrovňou, zabezpečuje spoločnosti jednoznačne hodnotovú prioritu pred jednotlivcom“: „Vyznávanie nekonečnej vnútornej Božej dokonalosti navonok, čo – aj a práve v stave naplnenia – uskutočňuje ľudská spoločnosť prostredníctvom celého bohatstva kultúrnych hodnôt, v ktorých sa zobrazuje nekonečná Božia vnútorná dokonalosť v mnohorakom rozvoji, ako aj verejné uctievanie, vyslovované Pánu Bohu, hodnôt, ktoré sú dôstojnejšie a stoja na vyššom stupni ako zvelebovanie, čo Bohu preukazuje jednotlivec, odkázaný sám na seba.“¹² Z tejto priority sa stáva pochopiteľnou výzva sv. Tomáša, že svoju vlasť treba nielen milovať, ale „v prípade nutnosti jej obetovať všetko, len nie dušu“.¹³

Významný katolícky učiteľ prirodzeného práva Johannes Messner pripomína, že národ sa nedá označiť „výstižnejšie ako Hegelovým výrazom „objektívny duch“, pretože existuje nezávisle od jednotlivcov, zatiaľ čo každý jednotlivec z neho duševne vychádza“.¹⁴ V národnom charaktere, formách života, zvykoch, obyčajoch a tradíciách „ľud prežíva ako spoločenstvo, zažíva toto spoločenstvo vďaka inštitucionálnym väzbám

10 Arthur Fridolin Utz/Josef-Fulko Groner (vyd.): *Aufbau und Entfaltung des gesellschaftlichen Lebens. Soziale Summe Pius XII.*, 3 zv., Freiburg, Švajčiarsko, 1954 – 61 (ďalej U.-G.).

11 O. v. Nell-Breuning: *Einzel Mensch und Gesellschaft*, Heidelberg 1950, str. 58.

12 Tamtiež, str. 70.

13 Tomáš Akvinský: *Summa theologiae*, 1.2, q. 83 a. 1.

14 Johannes Messner: *Das Naturrecht*, 4. vyd., Innsbruck 1960, str. 565 a nasl.

a umožňuje duševnému svetu svojho spoločenstva trvanie po celé generácie“. Tu „si uvedomuje svoju spätosť v spoločnom osude“, živí „spomienku... na spoločnú históriu, spoločné ústrky, vojny a víťazstvá, na hrdinské postavy v nedávnej i vzdialenejšej minulosti, na bojovníkov, svätcov a štátnikov, prostredníctvom ktorých sa ľud cíti povolaný na spoločné ideály“.¹⁵

Cirkev preto vždy kládla dôraz na to, aby sa človek cítil pevne zakorený prostredníctvom udomácnenia a zdedeného duchovného dedičstva. Cirkev sa vždy usilovala „všetkými spôsobmi o spojenie duchovného života s obyčajmi domova“.¹⁶ Uvedomuje si, že viera ožíva vďaka prekonávaniu alebo odzrkadľovaniu v obyčajoch. Z tohto dôvodu mnohými spôsobmi prispela k vytváraniu ľudu a vzniku národa. Prekladmi Biblie rozvíjala národné jazyky. Iniciovala vznik majstrovských diel vo všetkých oblastiach života. Cirkev darovala národom národných svätcov a zriadila väčšinu posvätných miest. Zachovala, podporovala a prehlbovala ľudové zvyky. V mnohých prípadoch stála na čele hnutí za nezávislosť alebo ich sprevádzala duchovným a duševným spôsobom. Napokon aj pád komunizmu vo východnom bloku sa odvodzuje od neoblomného odporu katolíckej cirkvi a pápeža z Poľska Karola Wojtyły. Po tomto páde nasledoval nový rozkvet národného života vo všetkých oslobodených národoch, hoci radosť im v mnohých štátoch skalili s tým spojené boje a násilie.

Cirkev, a to je predovšetkým jej zásluha, sa nespájala s národným šovinizmom. Národná otázka sa pre ňu vždy spájala s ideou ríše. Cirkev stelesňuje Božie kráľovstvo na zemi, skutočné impérium sacrum, ako neúnavne pripomína II. vatikánsky koncil.¹⁷ V tomto kráľovstve sa národy, keďže pochádzajú z jedného ľudu, zhromažďujú, aby sa stali opäť ľuďom – a to Božím. Cirkev je priam všestrannou sviatosťou, to znamená znakom a nástrojom... pre jednotu celého ľudstva“.¹⁸ Samotná cirkev stmeľuje národnú hrdosť a reprezentuje sebazdôrazňovanie s civitas humana cirkev tak ako nijaká iná inštitúcia na svete.

Silné zdôrazňovanie idey ríše II. vatikánskym koncilom umožnilo najvyššie významné rozšírenie pojmu cirkvi, o ktoré sa pričínil Pius XII.

15 Tamtiež, str. 566.

16 Pius XII.: U.-G. 4101.

17 II. vatikánsky koncil: Dogmatická konštitúcia o Cirkvi „Lumen Gentium“, Rím 1964, (ďalej LG); porov. aj II. vatikánsky koncil: Pastoralná konštitúcia o Cirkvi v modernom svete „Gaudium et Spes“, Rím 1965. Obidva dokumenty in: Karl Rahner/Herbert Vorgrimler: Kleines Konzilskompendium, 21. vyd., Freiburg 1989.

18 LG 1.

Podľa jeho učenia patria k mystickému telu Kristovmu, ktorý je cirkvou, nielen jednotliví veriaci, ale aj rodiny, domáce regióny („marky“), dediny a mestá, národy a celé spoločenstvá národov.¹⁹

Zahrnutím do hierarchicky usporiadanej spoločenskej a organizačnej štruktúry impérium sacrum sa dá vyhnúť každému stupňovaniu alebo dokonca zabsolútnovaniu národnej myšlienky. Súčasne sa zreteľne ukazuje nevyhnutná úloha jednotlivých národov, a to spolupôsobiť pri budovaní ríše „pravdy a života, svätosti a milosti, spravodlivosti, lásky a mieru“, ako sa píše v prefácii pri príležitosti sviatku Troch kráľov. Z naplnenia tejto funkcie vytvoril ľud a národ svoje právo na sebaurčenie, zachovanie samostatnej kultúry a obranu domova. Ten, kto sa zaujíma o smerovanie dejín, ľahko rozpozná, že ľud i národ nemajú lepšieho a žičlivejšieho advokáta ako cirkev. Nemôže to zastrieť ani pluralistická diskusia, ktorá v cirkvi v súčasnosti panuje.²⁰

19 Porov. Pius XII.: U.-G. 4061, 4054, 4055.

20 Porov. predchádzajúcu kapitolu „Práva národa“, ktorá sa zaoberá prejavom Jána Pavla II. pred OSN z 5. októbra 1995. Ján Pavol II. v prejave dôrazne volá po právach národov, ktoré sa na rozdiel od ľudských práv doteraz zanedbávali (L'Osservatore Romano, 25. roč. č. 41, 13. október 1995).

PRÁVO NA DOMOV

Zhrnutie: Rozlišujeme dve vzájomne súvisiace práva: právo človeka na domov a právo domova na ochranu. Domov je Božím darom, ktorý možno získať vďaka službe domovu. Ten, kto pripustí zničenie domova, narušá Boží pokoj.

Podľa katolíckeho učenia stvoril Boh – ako Trojjediný a súčasne spoločenská bytosť – človeka na svoj obraz ako spoločenskú bytosť, ako „muža a ženu“ (Gn 1,27), povolaných na život v spoločenstve, t.j. v láske. Človek sa rodí do spoločenstiev, žije v nich a naplňuje prostredníctvom nich svoj život. Tomáš Akvinský označuje človeka v jeho podstate za „animal sociale et politicum“: „Prirodzenou podstatou človeka je, že je bytosťou stvorenou pre život v spoločenstve a štáte, že žije družne oveľa viac ako všetky ostatné stvorenia.“²¹ Potvrdzujú to potreby ľudskej prirodzenosti. Človek sa stáva „osobou“, získava svoje vlastné „ja“, svoju nezameniteľnú „identitu“. To všetko prostredníctvom duševných a duchovných väzieb k spoločenstvám, úloh, ktoré v nich zohráva, povinností, ktoré plní, výkonov, ktoré podáva, a práv, ktoré získava. Človek je od splodenia taký odkázaný na spoločenstvo, že bez neho nie je schopný existovať. Ako predpoklad jeho existencie je právo na život v spoločenstve základné právo človeka.²²

Príslušnosti k piatim spoločenským kruhom (rodina, činnosť, domov, ľud a cirkev) vďačí človek za formovanie a rozvoj osobnosti a predovšetkým svojej identity. Rodinné väzby určujú pôvod a príbuzenstvo. Činnosť (domácnosť, inštitúcia, podnik) je miesto vykonávania jeho práce. Domov určuje priestorový pôvod a korene. V spoločenstve ľudu sa do-

21 Tomáš Akvinský: De regimine principum, 1,1: „Naturale autem est homini ut sil animal sociale et politicum, in multitudinē vivens, magis etiam quam omnia alia animalia: quo quod naturalis necessitas declarat.“

22 Keďže človek je vždy zo svojej prapodstaty bytosťou spoločenskou, spája ľudské právo na život s právom na život v spoločenstve. Je to spojenie, ktoré bolo individualistickým prirodzeným právom v protiklade ku katolíckemu prirodzenému právu dlhodobo prehliadané a bránilo v rozvoji právam na domov, ľudovým a národnostným právam.

zvedá o previazanosti na duchovnú a politickú kultúru. Praktizovaním náboženstva sa zúčastňuje na uctievaní Boha. Právo na rodinu, právo na prácu, právo na domov, právo na národnú a štátnu príslušnosť, ako aj právo na praktizovanie náboženstva²³ – všetky tieto práva patria k právam spojeným s ľudskou prirodzenosťou a nepodstatné pritom je, či si jednotlivec tieto práva uplatňuje, či ich vykonáva, alebo nie. Sú to základné práva, ktoré pramenia z práva na život a na rozvoj ľudskej osobnosti. Zároveň sú zdrojom i oporou v neustále sa rozširujúcom katalógu takzvaných „ľudských práv“.

Nositeľmi ľudských práv sú jednotlivci, národnostné menšiny a národy. Adresátni ľudských práv sú štáty a spoločenstvá štátov, medzi ktorých úlohy patrí ochrana ľudských práv. Právu na ochranu práv zodpovedá povinnosť ochraňovaného byť verný a lojálny voči štátu alebo spoločenstvu štátov. Táto povinnosť zároveň poskytuje spomínanú ochranu.

Právo na domov je súčasť a významný obsah práva národov a národnostných menších na sebaurčenie. „Všetky národy majú právo na sebaurčenie,“ a z toho vyplýva, že môžu voľne, t. j. bez zásahu zvonku, rozhodovať o vlastnom politickom statuse a slobodne sa venovať hospodárskemu, spoločenskému a kultúrnemu rozvoju. Každý štát je povinný zachovávať toto právo v súlade s predpismi OSN.²⁴

Získanie štátnej nezávislosti a suverenity poskytuje terajším národom právo na sebaurčenie. Nie však národnostným menšinám. Pre menšiny platí právo na sebaurčenie len v obmedzenej miere. Môžu si ho uplatňovať iba vtedy a len za predpokladu, že ich štát, na ktorého území žijú, v porovnaní s ostatnými menšinami diskriminuje. Ich povinnosť vernosti štátu stráca platnosť iba vtedy, ak sú do takej miery diskriminované ich bytostné svojráznosti, pre ktoré sa zvyčajne využíva právo na sebaurčenie. Podľa katolíckej náuky ide o právo menšiny na zachovanie identity,

23 Zo základného práva na náboženskú slobodu vychádzajú ostatné práva na slobodu, najmä právo na svedomie, vzdelávanie, názor, schádzanie. Človek vďačí slobode za svoju mravnú dôstojnosť, ktorá mu dáva „možnosť rozhodnúť sa“ (Sir 15,14). V slobode obsiahnuté rozhodnutie prikloniť sa alebo odvrátiť od Boha (a tým od dobra) určuje „hodnotu“ ľudského života a jeho zmysel. Vo viere má človek svoj duchovný domov, svoje korene. Zo spoločného uctievania Boha, z kultu, vzniká celá kultúra. Spoločenstvo veriacich je základom každého kultúrneho spoločenstva: domov je súčasťou kultúrneho spoločenstva národa, ktoré presiaka, preniká a tým „kultivuje“ svojou silou ľudí a krajinu.

24 Podľa Generálnym zhromaždením OSN schváleného „Vyhlásenia o základoch práv národov, týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v zmysle právneho poriadku“ z 24. októbra 1970 (tzv. „Principiálne vyhlásenie“, Rezolúcia OSN č. 2625, General Assembly, Official Records XXV, Supplement 28, str. 121).

jazyka, kultúrnych a náboženských tradícií, vzťahu k pôde, ako aj právo na existenciu.²⁵

V právach menšín na sebaurčenie dominuje právo na domov. Toto právo zahŕňa: a, individuálne právo na život doma; b, kolektívne právo na ochranu domova; c, povinnosť jednotlivca slúžiť domovu; d, právo domova nárokovať si túto službu.

Práva a povinnosti vychádzajú z pojmu „domov“.

Pojem domova presahuje okruh rodiny, pokrvných príbuzných, kmeňového príbuzenstva a pokolenia. Znamená to, že pojem domova nie je v protiklade k ľudským spoločenským väzbám, ktoré sa vzťahujú na pôvod. Také väzby oveľa viac posilňujú pocit domova, sú do istej miery humusom, na ktorom sa domovu darí, z ktorého vyrastá. Absencia pokrvného puta nevyklučuje prislusnosť k domovu. *Ius sanguinis* iba pri autochtónnych národoch vytvára predpoklad na získanie práva na vlasť. Mnoho štátov, ako najnovšie Francúzsko, spája s *ius sanguinis* nanajvýš právo na (automatické) získanie štátneho občianstva.

Na druhej strane má pojem domova užší význam ako pojem ľud, spoločenstvo ľudí. Existujú národy, pre ktoré priestorové hranice nič neznamenajú a ktoré sú roztrúsené po celej zemeguli, nemajú spoločný jazyk a dlhé obdobia ako národ netvorili nijaký štátnopolitický celok, a to Židia. Podstata, čo ich spája a robí z nich národ, je ich spoločná viera, ich „zvzok“ s Bohom a dodržiavanie „zákonov“, ktoré im dal Boh. Vo svojom najnútornejšom jadre závisí každý národ od spojenia s Bohom, prostredníctvom ktorého sa stáva „Božou tvárou“ (Solovjev). Tomuto spojeniu vďačí každý ľud za svoju nezameniteľnú identitu, lebo „jeho náboženstvo je srdcom jeho kultúry“.²⁶ Spôsobuje súdržnosť národnostných menšín, kdekoľvek si nájdú svoj domov, v jednote s ľudom. Táto jednota sa v súčasnosti reprezentuje iba v ojedinelých prípadoch jediným (národným) štátom. Takmer všetky štáty sveta na svojom teritó-

25 Dôrazne prízvukované v známom „Posolstve Jána Pavla II. pri príležitosti oslavy Dňa svetového mieru 1. januára 1988“, body 4 – 11. (Vytlačil I. Gabriel (vydav.): *Minderheiten und nationale Frage. Die Entwicklung in Mittel- und Südosteuropa im Lichte der katholischen Soziallehre*, Viedeň 1993, dodatok, str. 251 a nasl.)

26 Pre kardinála Josepha Ratzingera je náboženstvo „určujúcim centrom, ktoré predstavuje hodnotové zloženie a tým aj vnútorný organizačný systém kultúr“. Porovnáva náboženstvo so srdcom kultúry a prichádza k záveru, že inkulturácia alebo „transplantácia“ cudzieho náboženstva spôsobuje, že kultúra ako aj transplantované náboženstvo zomierajú. Namiesto inkulturácie hovorí Ratzinger o inkulturalite a má tým na mysli slobodné stretávanie kultúry s pre ňu cudzím náboženstvom, s ktorým môže, ale nemusí zrazať. (Prednáška: *Der christliche Glaube vor der Herausforderung der Kulturen*. Salzburg, 2. august 1993, citované podľa „definitívneho rukopisu“, str. 6)

riu spájajú viaceré menšiny, ktoré patria k rozličným národom, a teda sú mnohonárodnými štátmi. Aj to je dôvod, prečo dnes práva národnostných menšín, ochrana menšín a právo na domov majú dominantný význam v ďalšom rozvoji ľudských práv a mierového usporiadania. Ide o úmysel oslabiť výbušnú silu práva na sebaurčenie voči mnohonárodným štátom a na druhej strane zabrániť „etnickým čistkám“, „prenárodnovaniu“, vyhánaniu, nútenému presídľovaniu a genocíde. Aj keď doteraz je toto úsilie veľmi málo úspešné.

Domov je tam, kde som „doma“. Znamená „byť doma“. Doma som tam, kde to dôverne poznám, kde všetko poznám a znova spoznávam, kde mi nič nie je „cudzie“.²⁷

Keď hovoríme o domove, máme vždy na mysli „okolie“, ktoré dôverne poznáme.²⁸ „Okolie“ sa vzťahuje najskôr na priestor, na dom a na miesto, na pôdu a na krajinu. V tomto zmysle hovoríme o rodnom dome, rodisku, rodnom meste a rodnej obci, o rodnej zemi a o vlasti. Je to priestor, pôda, krajina, kde máme korene, často aj počas mnohých generácií. Z pôdy, kde máme korene, máme silu pre svoj život. Ak musíme žiť v cudzine, cítime túžbu po domove, cnie sa nám. Keď sme vyprahnutí a vyčerpaní, pokúšame sa vrátiť domov na dovolenku, znovu si osviežiť a natankovať si sily, a to nielen v telesnom zmysle slova.

„Okolím“ sa ďalej chápu aj sociálne vzťahy, rodičia, súrodenci, ďalšie

27 Veľmi pekne sa prostredníctvom otázok pokúša H. Nitsche zistiť, kde je náš domov: „Je domovom dom, v ktorom sme sa narodili? Sú to domy, obce alebo mestá, v ktorých žili naši susedia, priatelia alebo príbuzní? Sú to cesty, po ktorých sme nespočetnekrát prebehli? Lesy, ktoré sme prešli, rybníky alebo rieky, v ktorých sme sa v lete kúpali a na ktorých sme sa v zime korčuľovali? Je domovom naša prvá škola, ktorá nám otvorila oči, aby sme uvideli svet? Je to miesto našej prvej lásky? Alebo je to ten tichý kút, kde sú pochovaní naši rodičia? Je domov miestom, kde sme prežili najsilnejšie emócie: lásku, šťastie, strach zo smrti, zúfalstvo? Je domov jednoducho miesto, kde sme vyrastali, alebo sú ním miesta, kde sme celé roky žili a pracovali? Stáva sa domovom do istej miery miesto, kde žijeme alebo iba kde sme sa cítili dobre a kde sme boli šťastní? Je domov niečím jedinečným, alebo si môžeme nájsť nový domov? Otvplyvňujú domov ľudia, s ktorými sme žili, alebo sú azda oni naším domovom? Je domov niečím materiálnym, niečím ideálnym, alebo niečím emocionálnym? Tolko otázok – tolko odpovedí.“ (str. 188) Pre Nitscheho je „domov v prvom rade ovplyvnený... ľudskými vzťahmi, príslušnosťou a životom v ľudskom spoločenstve, ktoré nás uznáva, ponúka možnosti rozvoja, dožičí nám pohodlie a sprostredkúva bezpečnosť... Domov spoznávame a zažívame iba v kruhu ľudí, kde sme silno zakorenení, kam patríme a kde sa odohráva jedna z úloh, odpovedajúcich našej osobnosti“ (str. 193). H. Nitsche: *Wo unsere Heimat liegt*, in: *Heimat und Frömmigkeit, Festschrift für A. M. Miller*, vyd. L. Bossle, Würzburg 1981.

28 C. J. Burckhardt chápe pod pojmom domov „miesto najhlbšej dôvery, najhlbšieho pokoja, miesto, ktoré ponúka pokoj dôvery“. C. J. Burckhardt: *Über den Begriff der Heimat*, Rede anlässlich der Verleihung des Friedenspreises des Deutschen Buchhandels 1954, in: *Neue Zürcher Zeitung* z 27. septembra 1954.